

POLITICKÉ VEDY / POLITICAL SCIENCES

Časopis pre politológiu, najnovšie dejiny, medzinárodné vzťahy, bezpečnostné štúdiá / Journal for Political Sciences, Modern History, International Relations, security studies

URL of the journal / URL časopisu: <https://www.politickevedy.fpvmv.umb.sk>

Author(s) / Autor(i): Ján Dančo
Article / Článok: Iránska islamská republika a Saudská Arábia: Medzi politikou ideológiou a pragmatizmom
Publisher / Vydavateľ: Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov – UMB Banská Bystrica / Faculty of Political Sciences and International Relations – UMB Banská Bystrica
DOI: <https://doi.org/10.24040/politickevedy.2024.27.3.8-25>

Recommended form for quotation of the article / Odporúčaná forma citácie článku:

DANČO, J. 2024. Iránska islamská republika a Saudská Arábia: Medzi politikou ideológiou a pragmatizmom. In *Politické Vedy*. Vol. 27, no. 3, pp. 8-25. ISSN 1335 – 2741. Available at: <https://doi.org/10.24040/politickevedy.2024.27.3.8-25>

By submitting their contribution the author(s) agreed with the publication of the article on the online page of the journal. The publisher was given the author's / authors' permission to publish and distribute the contribution both in printed and online form. Regarding the interest to publish the article or its part in online or printed form, please contact the editorial board of the journal: politicke.vedy@umb.sk.

Poskytnutím svojho príspevku autor(i) súhlasil(i) so zverejnením článku na internetovej stránke časopisu *Politické vedy*. Vydavateľ získal súhlas autora / autorov s publikovaním a distribúciou príspevku v tlačenej i online verzii. V prípade záujmu publikovať článok alebo jeho časť v online i tlačenej podobe, kontaktujte redakčnú radu časopisu: politicke.vedy@umb.sk.

Journal *Politické vedy* is provided under the conditions of Creative Commons Attribution 4.0 International CC BY 4.0. / Časopis *Politické vedy* je publikovaný na základe podmienok Creative Commons Attribution 4.0 International CC BY 4.0.

IRÁNSKA ISLAMSKÁ REPUBLIKA A SAUDSKÁ ARÁBIA: MEDZI POLITIKOU IDEOLÓGIE A PRAGMATIZMOM¹

THE ISLAMIC REPUBLIC OF IRAN AND SAUDI ARABIA: BETWEEN THE POLITICS OF IDEOLOGY AND PRAGMATISM

Ján Dančo*

ABSTRACT

Iran and Saudi Arabia are important actors that play a significant role in the complex geopolitical situation in the Middle East region. In their mutual rivalry since the 1979 revolution in Iran, ideological, religious, political and economic issues have been intertwined with the national interests of both countries. From our perspective, we focus in particular on exploring two types of motives that we hypothesize also influence the foreign policies of Iran and Saudi Arabia. The first is a purely ideological motive that stems from differences in religious issues and worldviews of the political leaders of the two countries. The second type of motive is pragmatism, which is evident in the foreign policies of several Muslim countries and aims to establish the country's most eastern economic and political position within the international community. The aim of this paper is to highlight the main motives that have fundamentally influenced the development of bilateral relations between Saudi Arabia and Iran since 1979. The results show that there have been alternating periods of pragmatism and ideology in the development of Iran-Saudi relations. Based on the results, it is clear that even if constructive approaches have returned at different times among the political tools of the leaders of the two countries, it is still a question of ideology that has shaped, is shaping, and will continue to shape the relationship between the Islamic Republic of Iran and the Kingdom of Saudi Arabia.

Key words: Islamic Republic of Iran, Kingdom of Saudi Arabia, bilateral relations, proxy wars, Yemen crisis, Syrian civil war, Middle East

* Ing. Ján Dančo, PhD. pôsobí ako odborný asistent na Katedre medzinárodných ekonomických vzťahov a hospodárskej diplomacie, Fakulta medzinárodných vzťahov, Ekonomická univerzita v Bratislave, Dolnozemska cesta 1/b, 852 35 Bratislava 5, Slovenská republika, e-mail: jan.danco@euba.sk.

DOI: <https://doi.org/10.24040/politickevedy.2024.27.3.8-25>

¹ Tento článok bol vypracovaný v rámci projektu VEGA č. 1/0115/23 Aplikácie teórie kooperatívnych hier v ekonómii a v medzinárodných vzťahoch.

Úvod

Historický vývoj oblasti Blízkeho východu je dlhodobo sprevádzaný neustálym súbojom medzi významnými regionálnymi mocnosťami o vedúcu pozíciu v rámci daného geopoliticky dôležitého priestoru. Faktorom typickým pre tento región je prelínanie politiky s náboženskými prvkami. Počas posledných štyroch desaťročí boli jedným z najdôležitejších faktorov určujúcich smerovanie regiónu iránsko-saudskoarabské vzťahy. Za hlavnú príčinu súperenia medzi Iránskou islamskou republikou a Saudskoarabským kráľovstvom je možné označiť snahu o politickú a ekonomickú dominanciu oboch aktérov nad regiónom. Nároky Saudskej Arábie na uplatnenie líderstva v moslimskom prostredí dlhodobo vyplývajú z prítomnosti dvoch najposvätejších miest islamského náboženstva – Mekky a Mediny na saudskoarabskom území, ako aj z hľadiska ekonomickej výkonnosti krajiny. Iránske záujmy sú na druhej strane späté s doktrínou vývozu islamskej revolúcie z roku 1979 za hranice Iránu s cieľom podpory predovšetkým minoritných *ší'itských* skupín žijúcich na území okolitých štátov a zároveň so snahou o zjednotenie moslimov naprieč celým blízkovýchodným regiónom. Tieto postoje viedli v priebehu dejín k eskalácii napätia medzi oboma krajinami, ktoré sa prejavilo v rôznych podobách a vo väčšej či menšej miere vplývalo aj na ostatné krajiny blízkovýchodného regiónu. Antagonizmus medzi oboma krajinami v niektorých prípadoch vyústil aj do tzv. zástupných vojen, počas ktorých sa národnoštátne záujmy regionálnych veľmoci preniesli aj do vnútroštátnej situácie viacerých krajín regiónu a zásadným spôsobom tak vplývali na priebeh občianskych konfliktov. Rozdielnosť v národných záujmoch Iránu a Saudskej Arábie sa tak postupom času prejavila v krajinách ako sú Irak, Bahrajn, Sýria či Jemen. Strategická poloha tohto regiónu zároveň priťahuje pozornosť aj ostatných mocností v rámci medzinárodného spoločenstva, ktoré vo väčšej či menšej miere vyjadrujú svoju podporu Iránu či Saudskej Arábii. Ekonomická iniciatíva krajín ako Čínska ľudová republika, či politicko-vojenská angažovanosť Ruskej federácie a Spojených štátov amerických v tejto oblasti tak zásadným spôsobom formujú blízkovýchodné reálie. Iránsko-saudskoarabské vzťahy sú kľúčovým aspektom vplývajúcim na bezpečnostnú otázku celého regiónu Blízkeho východu. Z tohto hľadiska predstavuje štúdium ich vzájomných bilaterálnych vzťahov dôležitú súčasť práce akademikov, ktorí sa usilujú o výskum tak zásadnej otázky akou je dosiahnutie stability a mieru v blízkovýchodnom regióne.

Cieľ a metodológia

Za kľúčovú udalosť pre výskum chronologického vývoja iránsko-saudskoarabských vzťahov je možné považovať rok 1979, kedy došlo k iránskej islamskej revolúcii. Tá viedla k zmene statusu quo v rámci celého Blízkeho východu a zároveň zásadným spôsobom ovplyvnila vzťahy medzi Iránskou islamskou republikou a okolitými krajinami vrátane Saudskej Arábie. Primárnym cieľom predloženej štúdie je v rámci rozboru vývoja vzájomných iránsko-saudskoarabských vzťahov dospieť k výsledkom, ktoré by viedli k priblíženiu toho, akými motívmi v minulosti boli a v súčasnosti sú ovplyvnené bilaterálne vzťahy týchto dvoch krajín. Základným východiskovým predpokladom, aj vzhľadom na povahu a rozdielnosť jednotlivých režimov vládnuvich v zmienených krajinách, je prítomnosť dvoch základných motívov ovplyvňujúcich zahraničnú politiku oboch krajín. Prvým motívom je samotná ideológia podmienená náboženskou otázkou vyplývajúcou z základných rozdielností medzi jednotlivými režimami vládnuvimi v daných krajinách. Za druhý motív je možné označiť pragmatizmus založený na racionálnom prístupe bez, respektíve s okrajovým vplyvom náboženskej ideológie, ktorá sa etablovala vo vnútropolitickom systéme Iránu a Saudskej Arábie. Predmetom výskumu nie je hľadanie odpovedí na otázky príčin a koreňov vzniku vzájomného antagonistického vzťahu, ako skôr sústredenie sa na kľúčové udalosti, ktoré vo väčšej či menšej miere prispeli k eskalácii, alebo opačne, k de-eskalácii napätia medzi týmito regionálnymi veľmocami.

Na základe stanoveného cieľa a zmienených predpokladov je možné definovať niekoľko výskumných otázok, ktoré sa usilujeme v predloženej práci zodpovedať.

- 1) V ktorých fázach historického vývoja bilaterálnych vzťahov medzi Iránom a Saudskou Arábiou prevládala politika založená na ideologickom/náboženskom princípe?
- 2) Je ideologický prístup jediným motívom kreovania zahraničnej politiky oboch krajín, alebo je v nej prítomný aj pragmatický prístup?
- 3) Ak áno, v ktorom časovom období bol daný prístup zo strany jednotlivých krajín uplatňovaný?
- 4) Aký je súčasný stav vývoja iránsko-saudských vzťahov?

Za účelom zodpovedania základných výskumných otázok pracujeme s kvalitatívnymi výskumnými metódami. Dôraz je pritom kladený na využitie kvalitatívnej analýzy založenej na diachrónnom princípe. Diachrónny princíp je

možné uplatniť pri výskume daného objektu, v našom prípade vzťahov medzi dvoma štátmi z hľadiska ich postupného historického vývoja vo svojej komplexnosti. Snažíme sa poukázať na konkrétne prípady, ktoré priamym či nepriamym spôsobom formovali iránsko-saudskoarabské reálie a istým spôsobom boli späté aj s regionálnym vývojom. Počas výskumu je využitá literatúra od prevažne zahraničných autorov pôsobiach na významných svetových univerzitách a výskum ktorých je v menšej či väčšej miere zameraný práve na oblasť blízkovýchodných reálií. Medzi mnohými je to napríklad **Simon Mabon**, profesor medzinárodnej politiky na univerzite v Lancasteri a zároveň riaditeľ organizácie SEPAD (Sectarianism, Proxies and De-Sectarianization Project), ktorej predmetným cieľom je sledovanie vzniku a následného vývoja sektárskej nevraživosti v globálnej politike. Ďalším relevantným autorom je **Talal Mohammad**, odborník v oblasti blízkovýchodných štúdií a nezávislý konzultant v oblasti vládnych záležitostí, geopolitiky a strategického spravodajstva. V rokoch 2019 až 2022 bol akademickým hosťom na St. Antony's College na Oxfordskej univerzite, kde získal aj doktorát. Poznatky čerpáme taktiež z prác ďalších odborníkov v oblasti blízkovýchodných reálií ako je **Dr. Banafsheh Keynoush**, medzinárodná geopolitická konzultantka, nezávislá vedkyňa v oblasti medzinárodných vzťahov a blízkovýchodných štúdií a autorka mnohých kníh venujúcich sa medzi iným aj iránskej otázke. Informácie získavame taktiež z výskumu **Awadh Al-Badiho**, lektora a člena fakulty na Inštitúte diplomatických štúdií na Ministerstve zahraničných vecí Saudskoarabského kráľovstva. Poznatky čerpáme prevažne zo západných zdrojov, ale zároveň zdrojov autorov s väzbami na blízkovýchodný región, ktorých diela sú dostupné v ich anglickom preklade.

1. Stret ideológií 80. rokov

Historicky zásadným obdobím pre poznanie súčasného vývoja iránsko-saudskoarabských vzťahov je dekáda 80. rokov sprevádzaná množstvom politických zmien v blízkovýchodnom regióne. Zlomový moment v tomto prípade predstavuje Iránska islamská revolúcia z roku 1979, ktorá sa v bezprostredne nasledujúcich rokoch premietla aj do zahraničnej politiky krajiny a položila základ pre budúci vývoj bilaterálnych vzťahov medzi novovzniknutou islamskou republikou a kráľovstvom Saudskej Arábie. Dôležitú úlohu v tomto prípade zohrala odlišnosť v ideologickom prístupe k riešeniu regionálnych problémov zo strany oboch krajín, založenom na princípe náboženskej rozdielnosti ku ktorej

oba tábory inklinovali. Zatiaľ čo kráľovstvo Saudov dlhé obdobie inklinuje k fundamentálnej odnoži *sunnitskej* vierouky známej ako *wahabizmus*, základ iránskeho teokratického režimu je položený na princípoch *ší'itskej* vetvy islamu, konkrétne jednej zo siekt *ší'itskeho* smeru známej aj ako *ší'ia* dvanástich imámov. Pôvod vzájomného antagonizmu však nie je možné vnímať len v kontexte náboženskej rozdielnosti vyplývajúcej z minulosti. Za jeden z dôležitých faktorov vplývajúcich na bilaterálne vzťahy je možné považovať vystupovanie oboch krajín ako ochrancov náboženských skupín žijúcich na území iných štátov regiónu. Ochrana záujmov *ší'itských* a *sunnitských* obyvateľov tak dlhodobo vytvára priestor pre sporné situácie týkajúce sa stretu záujmov oboch krajín v oblasti Perzského zálivu. (Tzemprin, Jozić, Lambaré, 2015) Táto ideologická kontradikcia viedla k prvotnému antagonizmu medzi oboma krajinami, ktorý vyvrcholil rozviazaním vzájomných diplomatických stykov v roku 1988. (Nuruzzaman, 2012) Predchádzala tomu však séria udalostí, ktoré sa negatívnym spôsobom premietali v rámci ich bilaterálnych vzťahov a narušili tak krehkú rovnováhu medzi oboma krajinami.

Dôležitú skúšku pre revolučný iránsky režim predstavovala vojna so susedným Irakom na začiatku 80. rokov. Antipatia medzi Iránom a Saudskou Arábiou sa premietla aj v prístupe Saudov, ktorí sa v snahách zabrániť iránskej ideologickej expanzii v regióne postavili v tejto vojne na stranu Iraku. Tieto kroky v kombinácii s narastajúcim spojenectvom so Spojenými štátmi americkými len podnecovali vzájomnú nevráživosť medzi Teheránom a Rijádom. (Okruhlik, 2003) Postupná strata nádeje, že nový fundamentálny režim v Iráne bude otvorený dialógu so Saudskou Arábiou tak podnietila Saudov k poskytnutiu niekoľko miliónovej finančnej pomoci Iraku. Zároveň došlo k poskytnutiu množstva vojenského materiálu či k otvoreniu saudskoarabských prístavov pre Irak, čo pre režim **Saddáma Husajna** predstavovalo významnú strategickú výhodu voči Iránu. Zároveň boli irackému vedeniu počas konfliktu poskytované utajované informácie o pohybe iránskych vojsk, ktoré v spolupráci s americkými tajnými službami zabezpečovala Iraku taktiež Saudská Arábia. (Rakipoğlu, 2017) Motívy tejto podpory pre Irak nie len zo strany Saudskej Arábie, ale aj ostatných krajín Perzského zálivu vysvetľuje **Nonneman** nasledovne: „Zlepšenie vzťahov s Bagdadom poskytlo Rijádu protiváhu voči Teheránu. Islamská revolúcia vo vodách Perzského zálivu posilnila túto kalkuláciu pre všetkých a postupne predstavovala koniec všetkým myšlienkam spoliehajúcim sa na Irán ako spojenca v regionálnej hre o rovnováhu. Rastúca antipatia Iraku voči Sovietskemu zväzu ovplyvnila aj postoj monarchií v Perzskom zálive k Bagdadu,

a následná invázia sovietskych vojsk do Afganistanu viedla jedného z predstaviteľov Perzského zálivu k vysloveniu presvedčenia, že Irak sa nateraz stal druhou obrannou líniou pri ochrane regiónu tak bohatého na ropu.“ (Nonneman, 2004, s. 173) Obavy o vlastnú bezpečnosť zo strany fundamentálne orientovaného iránskeho islamského vedenia, ale aj stupňujúca sa nedôvera v režim irackého vodcu **Saddáma Husajna** viedli Saudskú Arábiu k postupnému prehľbovaniu vzájomnej spolupráce s krajinami Perzského zálivu. Významným krokom pre rozšírenie sféry saudskoarabského vplyvu v regióne sa stalo založenie Rady pre spoluprácu arabských štátov Perzského zálivu (Gulf Cooperation Council – GCO), ku ktorému došlo v roku 1981. Spolupráca na nadnárodnej úrovni medzi Saudskou Arábiou a okolitými štátmi ako Bahrajn, Kuvajt, Spojené arabské emiráty, Katar či Omán mala medzi iným za cieľ eliminovať snahy Iránu o export islamskej revolúcie práve do zmienených krajín. (Neil, 2011) Antipatia medzi Iránom a Saudskou Arábiou sa tak transformovala na regionálny problém, v ktorom je možné detekovať nie len čisto nábožensky ideologické motívy, ale zároveň motívy prejavu rozdielnosti medzi arabským Blízkym východom vedeným Saudskou Arábiou a nearabským územím s dominantným postavením Iránu.

Íránska revolúcia do značnej miery ovplyvnila aj činnosť Organizácie krajín vyvážajúcich ropu (OPEC), ktorej členom je aj Saudská Arábia. Kým do 70. rokov panoval názor, že organizácia má mať výlučne odborný charakter s cieľom maximalizácie výhod pre krajiny vyvážajúce ropu, príchodom nového iránskeho vedenia sa situácia zmenila. Politika exportu islamskej ideológie za hranice Iránu sa prejavila aj v rámci pôsobnosti Iránu v tejto organizácii. Po saudskoarabskej podpore Iraku v iránsko-irackej vojne dokonca hrozil bojkot Saudskej Arábie v rámci organizácie OPEC zo strany Iránskej islamskej republiky. Je zrejmé, že činnosť samotnej organizácie bola na niekoľko rokov ochromená práve iránskou revolúciou, ktorá spôsobila jeden z viacerých šokov na trhu s ropou v tomto období a viedla k destabilizácii ropného trhu počas celého desaťročia 80. rokov. (Elyassi, 2018)

Ďalšie vyústenie kontradiKCie v ideologických prístupoch medzi Iránom a Saudskou Arábiou predstavovali udalosti spájané s každoročnou púťou *Hadždž* v posvätnom meste Mekka, ktorej je podľa základných piatich pilierov islamu povinný sa aspoň raz za život zúčastniť každý moslim. Predstavitelia Saudskej Arábie dlhodobo presadzovali názor, že táto púť má byť založená výlučne na duchovných princípoch a nesmie byť žiadnym spôsobom zneužívaná na politické účely. Nová iránska vláda však v tejto otázke zastávala diametrálne

odlišný postoj. V každoročnej púti *Hadždž* videli zástancovia iránskej revolúcie príležitosť, ako rozšíriť svoju ideologickú sféru vplyvu a zároveň spôsob, ako vyjadriť pochybnosti nad oprávnenosťou nároku Saudskej Arábie na toto významné miesto, ktoré by malo podľa iránskych duchovných a politických predstaviteľov patriť všetkým moslimom. Zároveň sa predmetom kritiky zo strany iránskeho režimu stala aj silnejúca spolupráca medzi Saudskou Arábiou a Spojenými štátmi, ktoré boli iránskym islamským režimom považované za jedného z úhlavných nepriateľov revolúcie. (Amiri, Samsu, Fereidounhi, 2011) Vyvrcholením týchto iránskych snáh o zneužitie posvätnéj púte sa stala séria udalostí v rokoch 1979 až 1987, počas ktorých dochádzalo k demonštráciám proti saudskoarabskému režimu, či dokonca vzburám v mešitách v dvoch najposvätejších mestách islamu – Mekke a Medine. (Okruhlik, 2003) Stupňujúce sa protesty dospeli až do udalostí z roku 1987, kedy následkom stretu medzi iránskymi pútnikmi a saudskými bezpečnostnými zložkami bolo 275 obetí na životoch. (Amiri, Samsu, Fereidounhi, 2011) Politizácia tohto náboženského rituálu zo strany iránskeho režimu následne viedla v roku 1988 k úplnému zákazu zo strany saudskoarabskej vlády zúčastňovať sa tejto posvätnéj púte pre iránskych moslimov. (Pasha, Aqeel, Furqan, 2021)

Koncom 80. rokov došlo k významným vnútropolitickým zmenám v rámci Iránskej islamskej republiky. Zomiera najvýznamnejší predstaviteľ islamskej revolúcie a najvyšší duchovný vodca Iránu **ajatolláh Roulláh Chomejni** a zároveň je na post prezidenta zvolený predstaviteľ reformného krídla v rámci iránskeho kléru **Akbar Hášemí Rafsandžání**. (Dančo, 2022) Práve s nástupom umierneného prezidenta do úradu je možné hovoriť o novej ére iránsko-saudských vzťahov, a zároveň o začiatku éry pragmatického prístupu k otázkam zahraničnej politiky zo strany tejto moslimskej krajiny. Toto obdobie normalizácie a postupného uvoľňovania napätia vo vzájomných iránsko-saudskoarabských vzťahoch je taktiež možné označiť aj ako obdobie politiky *détente* medzi Teheránom a Rijádom.

2. Obdobie postupnej normalizácie vzájomných vzťahov

S príchodom nových politických tvárí do vedenia iránskeho islamského štátu sa čoraz častejšie začína prejavovať politika uprednostňujúca medzinárodnú spoluprácu a dialóg pred ekonomickou a politickou izoláciou. Takýto pragmatický prístup sa premietol aj do vzťahov so Saudskou Arábiou, čoho výsledkom bolo obnovenie vzájomných bilaterálnych vzťahov v roku 1991. (Keynough, 2016)

Podpísaním tejto dohody v meste Maskat predstaviteľmi oboch štátov zároveň došlo aj, za výrazného pričinenia iránskeho umierneného prezidenta **Akbar Hášemi Rafsandžáního**, k prehodeniu otázky týkajúcej sa účasti iránskych moslimov na posvätnéj púti Hadždž, ktorým bola opätovne zo strany saudskeoarabských úradov povolená účasť. (Pasha, Aqeel, Furqan, 2021) Práve odklon od podpory nepokojov a protestov počas pútnického obradu predstavoval jeden z dôležitých náznakov vnášania pragmatického prístupu do politického myslenia iránskych vrcholných predstaviteľov.

V 90. rokoch tak došlo k významnému posunu od politiky založenej na ideologickom prístupe dominujúcej v 80. rokoch k vecnému, konštruktívnemu prístupu sprevádzaného zmierlivejšou rétorikou. Ten sa prejavil aj pri formovaní neutrálnej pozície Iránu v rámci vojny v Perzskom zálive v roku 1991. V tomto prípade sa politika Teheránu výnimočne zhodovala s pozíciou Saudskej Arábie a spoločne tak došlo k odsúdeniu Iraku za jeho inváziu do susedného Kuvajtu. (Abuelghanam, Tahboub, 2018) Kým pri iracko-iránskom konflikte bola Iránska islamská republika zo strany Saudskej Arábie definovaná ako potenciálna hrozba pre región a medzinárodné spoločenstvo, po invázii Iraku do Kuvajtu sa tento postoj zásadným spôsobom zmenil. Neutrálna pozícia, ktorú Irán v danom konflikte deklaroval a aj reálne zastával, mala za následok prehodenie iránskej otázky ako hrozby v rámci okolitých krajín. Po zdržanlivom postoji pri útočnej vojne vedenej **Saddámom Husajnom** si Irán postupne vybudoval povesť spojenca a na najbližšie roky prestal byť zo strany regionálnych hráčov vnímaný ako potenciálna hrozba. (Mohammad, 2023) Za náznak príklonu Iránu k politike pragmatizmu je možné označiť aj konsolidáciu vzájomných vzťahov so Spojenými arabskými emirátmi, či nevyjadrenie podpory *ší'itským* povstalcem počas nepokojov v Bahrajne v roku 1996. (Samsu, 2011)

Na prácu prezidenta **Rafsandžáního** neskôr nadviazal ďalší predstaviteľ reformného krídla vo vedení iránskeho štátu, prezident **Muhammad Chátámi**. Jeho víťazstvo v prezidentských voľbách v roku 1997 predstavovalo nádej na zachovanie nastolenej trajektórie iránskej zahraničnej politiky založenej na pragmatickom prístupe k riešeniu medzinárodných otázok ekonomického či politického charakteru. Platformou na prehlbovanie predovšetkým ekonomickej spolupráce so Saudskou Arábiou sa stala Organizácia krajín vyvážajúcich ropu (OPEC), pomocou ktorej bolo možné spoločne pracovať na takých postupoch a opatreniach, ktoré budú prospešné pre obe krajiny, pre ktoré je ťažba a export ropy jedným z kľúčových sektorov ekonomiky. Vecným prístupom oboch strán sa tak činnosť tejto organizácie, kľúčovej predovšetkým z hľadiska poskytovania

platformy na diskusiu, opäť začala postupne dostávať do pôvodného stavu, teda obdobia pred Iránskou revolúciou. (Nuruzzaman, 2012) O postupnej normalizácii vzťahov so Saudskou Arábiou svedčia aj kroky smerujúce k prehĺbovaniu diplomatických vzťahov a vysielaniu pozitívnych signálov medzi *ší'itským* a *sunnitským* štátom. **Muhammad Chátámi** ako prvý prezident Iránskej islamskej republiky po takmer dvadsiatich rokoch existencie tohto režimu uskutočnil štátnu návštevu Saudskej Arábie. (AL Dosari, 2015) Silnejúca spolupráca medzi rodinou **al-Saud** a zástancom umierneného iránskeho prúdu **Chátámim** viedla k prehodnoteniu aj takých strategickým otázok, ako je oblasť bezpečnosti. Výsledkom týchto snáh bolo podpísanie Bezpečnostnej dohody medzi oboma krajinami v roku 2001. (Mohammad, 2023) Podpisu tohto strategicky dôležitého dokumentu predchádzalo prijatie Dohody o spolupráci z roku 1998. (al-Badi, 2017)

Bezpečnostná otázka regiónu sa dostala opäť do centra pozornosti so začiatkom tzv. „vojny proti terorizmu“ zo strany Spojených štátov amerických vedenej proti údajným podporovateľom teroristických skupín v regióne. Najväčšia pozornosť sa pritom sústredila na americkú intervenciu voči režimu v Iraku. Situácia, do ktorej sa Irak po zosadení **Saddáma Husajna** dostal, do značnej miery vyhovovala práve Iránskej islamskej republike, ktorá si dokázala práve cez oslovenie *ší'itskej* komunity žijúcej v susednom štáte upevniť svoj vplyv a na najbližšie obdobie tak odstaviť Saudskú Arábiu od akýchkoľvek snáh dostať Irak pod svoju vlastnú sféru vplyvu. (Huwaidin, 2015) Situácia v Iraku začiatkom nového milénia sa tak stala predzvesťou postupného ochladzovania vzájomných iránsko-saudskoarabských vzťahov.

3. Návrat k politikám ideológií

S príchodom iránskeho prezidenta **Mahmúda Ahmadínežáda** do úradu v roku 2005 sa začal vzťah medzi Saudskou Arábiou a Iránom uberať pomerne odlišným smerom, než tomu bolo za vlády jeho dvoch predchodcov. Aj keď dochádzalo k množstvu bilaterálnych stretnutí na úrovni hláv štátov či ministrov, vo vzájomnom vzťahu sa postupne začínali prejavovať rozdielnosti v kľúčových zahranično-politických otázkach, ako je otázka prítomnosti vojsk Spojených štátov amerických v susednom Iraku, podpora rôznych sektárskych hnutí v regióne zo strany Iránu, či otázka sporného iránskeho jadrového programu. (al-Badi, 2017) Informácie, že Irán môže v blízkej budúcnosti disponovať zbraňami hromadného ničenia zásadným spôsobom ovplyvnila otázku bezpečnosti v regióne Blízkeho východu. Postoj Saudskej Arábie sa v tomto prípade zhodoval

s prístupom západných krajín. Silnejúce obavy o ohrozenie bezpečnosti viedli Saudskú Arábiu k tomu, aby apelovala na iránsku stranu s cieľom zabrániť ďalšej eskalácii napätia a vyhnúť sa možnému stretu medzi Iránom a Západom, ktorý by mohol viesť k destabilizácii celého Blízkeho východu. Rozhovory medzi Iránom a západnými krajinami vyústili v roku 2015 do podpisu jadrovej dohody (Joint Comprehensive Plan of Action – JCPOA) (al-Badi, 2017). Saudská Arábia spoločne s ostatnými krajinami Rady pre spoluprácu krajín Perzského zálivu (GCC) vyslovili nespokojnosť s prijatým dokumentom, keďže úplne nezaručoval likvidáciu iránskeho jadrového programu. Ich nespokojnosť bola zároveň spojená s neochotou jednak iránskej strany, ale aj zo strany západných krajín zahrnúť krajiny Perzského zálivu, vrátane Saudskej Arábie, do rozhovorov ohľadom iránskeho jadrového programu. (Bazoobandi, 2020) Je zrejmé, že iránska zahraničnopolitická reputácia bola až do obdobia prijatia jadrovej dohody značne poškodená, čo do veľkej miery zvýhodňovalo postavenie a vplyv Saudskej Arábie v regióne a aj medzi západnými krajinami práve na úkor Iránu.

Za ďalšiu zo série kľúčových udalostí, ktoré prispeli k eskalácii napätia medzi oboma krajinami je možné označiť udalosti Arabskej jari. Vlna protestov naprieč celým regiónom severnej Afriky a Blízkeho východu mala za následok pád viacerých režimov a stála za vypuknutím viacerých ozbrojených stretov medzi vládnymi vrstvami a protestujúcimi občanmi, ktoré sa v niektorých prípadoch pretavili aj do občianskych vojen. V rámci iránsko-saudskoarabských vzťahov zohral dôležitú úlohu vývoj situácie v Bahrajne ako krajine s majoritným *ší'itským* obyvateľstvom vedeným *sunnitským* politickým vedením. Séria protestov prevažne *ší'itskeho* obyvateľstva viedla k otvorenej vojenskej podpore Saudskej Arábie pre bahrajnskú vládu. Tento zásah predstavoval výrazné nebezpečenstvo vzniku novej zástupnej vojny medzi Iránom a Saudskou Arábiou a mohol vyústiť do ich vzájomnej konfrontácie na území Bahrajnu. (Tzemprin, Jozić, Lambaré, 2015) Aj s pomocou zásahu armád Saudskej Arábie, Spojených arabských emirátov a Kataru sa podarilo postupne utlmiť protestujúce hlasy v Bahrajne. Zároveň zo strany bahrajnskej vlády narástol skepticizmus voči Iránu, ktorý bol obvinený z podpory *ší'itskych* protestujúcich a zo zasahovania do vnútroštátnych záležitostí Bahrajnu. Tieto udalosti upevnili saudskoarabský vplyv nad Bahrajnom a priľahlým regiónom, pre ktorý je Saudská Arábia dodnes strategickým obchodným partnerom. (Kapanadze, 2021)

Konceptuálne zahraničnopolitické záujmy oboch krajín sa prejavili aj pri rade ďalších ozbrojených konfliktov v regióne. Za jeden z najpodstatnejších je možné označiť občiansku vojnu v Sýrii z roku 2011 medzi vládou prezidenta **Baššára al-**

Asada a radom povstaleckých skupín. Irán v tomto konflikte zaujal rovnaký postoj ako Ruská federácia a svoju podporu vyjadril vládnomu prezidentovmu režimu, zatiaľ čo podpora Saudskej Arábie sa sústredila na odporcov režimu – teda povstalcov operujúcich na sýrskom území. Podľa **Mabona** je iránska naklonenosť režimu **Baššára al-Asada** výsledkom viacerých faktorov. Okrem výhradne ideologického faktoru (inklinácie k *ší'itizmu* oboch zainteresovaných strán) je to práve pragmatický prístup, ktorý vytvára priestor na rozsiahlejšiu spoluprácu. Sýria patrila medzi prvé krajiny, ktoré oficiálne uznali novovzniknutú islamskú vládu v Iráne po roku 1979 a zároveň bola medzi prvými, ktoré nadviazali nie len politické, ale aj hospodárske vzťahy s post-revolučným Iránom. Za ďalší z motívov vplývajúcich na úroveň sýrsko-iránskeho priateľstva je možné označiť spoločnú antipatiu voči režimu **Saddáma Husajna** v Iraku, ktorá sa neskôr preorientovala na zdieľaný antagonizmus voči západným krajinám na čele so Spojenými štátmi. V neposlednom rade je motívom aj izraelská otázka, ku ktorej oba režimy zastávajú rovnaký postoj a v židovskom štáte vidia potenciál bezpečnostnej hrozby pre celý moslimský región. (Mabon, 2023) Saudský postoj k daniu v Sýrii bol od začiatku protestov kriticky namierený voči vláde **al-Asada**, predovšetkým k jeho zásahu voči protestujúcim obyvateľom Sýrie. V ďalších fázach konfliktu sa vojenskou podporou rôznych protivládnych skupín postavila Saudská Arábia jednak voči politike samotnej Sýrie, ale zároveň proti postupu jej hlavných spojencov – Iránu a Ruskej federácie. (Mohammad, 2023) Sýrska otázka vnesla do iránsko-saudskoarabských vzťahov nový impulz nevráživosti, ktorý bol spôsobený jednak ideologicky orientovaným motívom, ale zároveň sa v ňom prejavila aj dávka pragmatického prístupu, v ktorom sa obe krajiny nechceli zmieriť s odovzdaním Sýrie do politickej sféry vplyvu druhej mocnosti. Ako sa neskôr ukázalo, občianska vojna v Sýrii nebola jedinou zástupnou vojnou, ktorá v rámci búrlivého obdobia Arabskej jari postavila Irán a Saudskú Arábiu do nepriateľskej pozície.

V roku 2014 došlo k vypuknutiu občianskej vojny v Jemene. Na stranu povstaleckých Húsijov inklinujúcich k *ší'itskej* vetve islamu, konkrétne k jednej z jej siekt zvanej *zaydija* sa postavil Irán. Legitímne zvolená vláda sídliaca v hlavnom meste Saná získala na druhej strane otvorenú podporu zo strany Saudskej Arábie. Situácia v Jemene tak dala priestor pre vznik novej zástupnej vojny medzi oboma krajinami a do značnej miery na dlhé obdobie narušila stabilitu blízkovýchodného regiónu. Je zrejmé, že rozsiahla materiálna a finančná pomoc Iránu pre jemenské povstalecké hnutie predstavovala dôležitý nástroj pre aplikáciu ideológie vývozu islamskej revolúcie do okolitých krajín. Zároveň išlo

o jednu z príležitostí ako narušiť mocenský vplyv Saudskej Arábie v regióne a to destabilizáciou situácie bezprostredne za saudskoarabskými hranicami. (Dančo, 2023) Pozícia Saudskej Arábie v tomto konflikte bola od začiatku jednoznačná. Otvorenou vojenskou podporou medzinárodne uznanej vlády sídliacej v hlavnom meste Saná a označením povstaleckého hnutia Húsišov za teroristické tak podobne ako Irán vstúpila do vnútroštátneho konfliktu tejto arabskej krajiny, ktorý následne vyústil do jednej z najväčších humanitárnych kríz posledných dekád. (Mabon, 2023)

Zástupné konflikty medzi oboma krajinami predstavovali ďalší so signálov ochladzovania vzájomných vzťahov. Výsledkom stupňujúceho sa napätia bolo opätovné rozviazanie diplomatických stykov v roku 2016 ako následok zavraždenia *šíitskeho* duchovného predstaviteľa **Nimra al-Nimra** v Saudskej Arábii a následný útok iránskych demonštrantov na saudskoarabské veľvyslanectvo v Teheráne. (Houghton, 2022) Po odstúpení prezidenta **Donald** **Trumpa** od jadrovej dohody s Iránom v roku 2018 a následnom zavedení sankcií došlo k ďalšiemu oslabeniu pozície Iránu na medzinárodnom poli a to jednak z politického, ale predovšetkým z ekonomického hľadiska.

4. Perspektíva súčasného vývoja vzájomných vzťahov

Po dlhšom období absencie vzájomných diplomatických kanálov medzi oboma krajinami došlo v marci roku 2023 k prelomovej udalosti. Ministri zahraničných vecí Iránu a Saudskej Arábie podpísali dokument potvrdzujúci znovuoobnovenie diplomatických stykov medzi oboma krajinami. (Aprillia, Prasodjo, 2023) Významnú úlohu mediátora pritom zohral aktér, ktorý sa dlhodobo usiluje o rozšírenie svojej, predovšetkým ekonomickej sféry vplyvu naprieč celým ázijským priestorom. Dôvodov, prečo sa Čínska ľudová republika rozhodla vystupovať v iránsko-saudskoarabskej otázke ako sprostredkovateľ je hneď niekoľko. Dominuje im však ekonomický faktor, vďaka ktorému sa Čína dlhodobo usiluje o posilnenie svojich ekonomických zámerov v blízkovýchodnom regióne, ktorý zároveň slúži ako premostenie Číny s Európou a zároveň s Ruskom. Iniciatíva Novej hodvábnej cesty so sebou priniesla pre blízkovýchodný región sériu ekonomických projektov vrátane výstavby infraštruktúry a investícií do strategických odvetví, ako je predovšetkým ťažobný priemysel. Práve vytvorenie obchodného koridoru medzi Čínou a Ruskou federáciou cez iránske územie, či pokračovanie v strategických dodávkach ropy zo Saudskej Arábie smerom do Číny predstavovalo rozhodujúci faktor, ktorý motivoval čínsku stranu

vyriešiť otázku animozity medzi Iránom a Saudskou Arábiou a zabezpečiť tak medzi týmito krajinami aspoň na určitý čas obdobie politického a ekonomického primeria. (Aprillia, Prasodjo, 2023).

Zo strany predovšetkým Saudskej Arábie sú v súčasnom období viditeľné snahy aj o stabilizáciu konfliktov, na ktoré spoločne s Iránom zastávajú rozdielne pohľady. Od roku 2022 sa Saudská Arábia pokúša o nadviazanie rokovaní na medzinárodnom poli, ktoré by mohli viesť k ukončeniu konfliktu v Jemene a s tým spojenej humanitárnej krízy. Dôležitý je v tomto smere postoj predovšetkým iránskej strany, ktorá pravdepodobne naďalej poskytuje vojenskú pomoc jemenským povstalcem. Normalizácia iránsko-saudskoarabských vzťahov pravdepodobne neprinesie novú dynamiku do vývoja neprieľadnej situácie v Sýrii. Irán považuje tento konflikt za jednu z kľúčových priorít svojej zahraničnej politiky a podporou sýrskeho vládneho režimu chce Irán zároveň vytvoriť priestor na posilnenie svojich záujmov týkajúcich sa boja proti štátu Izrael. Sýrska vláda spoločne s militantným hnutím Hizballáh operujúcim na území susedného Libanonu v súčasnosti predstavujú významný podporný nástroj Iránu pri presadzovaní svojich záujmov v rámci izraelsko-palestínskej otázky. Z tohto pohľadu je málo pravdepodobné, že v blízkom období dôjde k utlmeniu iránskej angažovanosti v sýrskej občianskej vojne. (International Crisis Group, 2023)

Aj napriek prebiehajúcim ozbrojeným konfliktom na Blízkom východe sa vzťahy medzi oboma krajinami dostali v súčasnom období do novej fázy, v ktorej sa zase prejavuje vecný, pragmatický prístup v náhlade na jednotlivé zásadné otázky. Obe strany si uvedomujú, že výhoda spolupráce spočíva hneď v niekoľkých dimenziách. Prvou z nich je otázka ekonomická, keďže obe krajiny predstavujú obrovské odbytové trhy, ktoré by mohli predstavovať adekvátny dopytový trh pre zahraničný import. Tento aspekt je bytostne dôležitý predovšetkým pre iránsku stranu, ktorej obchodné možnosti sú v súčasnom období do značnej miery obmedzené kvôli sérii sankcií. Druhou dimenziou je aspekt politicko-bezpečnostnej otázky. Nová etapa v iránsko-saudskoarabských vzťahoch môže priniesť bezpečnostné záruky pre celý blízkovýchodný región. Upustenie od koncepcie bezhlavého vývozu iránskej revolúcie s postupným upokojením situácie vo vojnovú zmietaných krajinách ako sú Sýria či Jemen môžu byť ovplyvnené práve iránsko-saudskoarabskou dohodou o nastolení nových konštruktívnych vzťahov. Treťou oblasťou je otázka ideologická. Spoluprácou dvoch najväčších *ší'itských* a *sunnitských* štátov v regióne je viac než pravdepodobné, že dôjde k zlepšeniu postavenia minoritných skupín týchto dvoch základných vetiev islamu naprieč celým regiónom. Zároveň je tu prísľub

zlepšenia prístupu iránskeho obyvateľstva ku každoročnej púti *Hadždž* práve cez obnovenie pozemných transportných trás a zmiernenia podmienok vstupu občanov na územie druhej krajiny.

Záver a diskusia

Štúdium bilaterálnych vzťahov medzi Iránskou islamskou republikou a Saudskoarabským kráľovstvom založené na diachrónnom výskume dospelo k viacerým dôležitým výsledkom. V rámci historického vývoja od konca 70. rokov je možné detekovať niekoľko období, počas ktorých dochádza k striedaniu prístupov k zahranično-politickým otázkam zo strany oboch zmienených krajín. V rámci iránsko-saudskoarabských vzťahov je na základe aplikácie rôznych prístupov pri uplatňovaní zahraničnej politiky možné definovať štyri kľúčové obdobia vývoja bilaterálnych vzťahov. Detekcia týchto fáz prináša odpoveď na **prvú a tretiu výskumnú otázku**, ktoré sa zaoberajú časovým obdobím, v ktorom prevládala politika založená na ideologickom a pragmatickom princípe. Prvotná fáza odohrávajúca sa takmer počas celej dekády 80. rokov je do značnej miery poznačená antagonizmom vyplývajúcim z rozdielnosti názorovej a ideologickej povahy oboch regionálnych mocností. Táto disproporcía bola zároveň ovplyvnená politizáciou náboženskej otázky, ako v prípade zneužitia posvätnéj púte *Hadždž* na politické účely zo strany Iránu. Postupom času sa, aj vďaka odklonu Iránu od zahraničnej politiky ideologického charakteru, dostali vzťahy so Saudskou Arábiou na novú úroveň spolupráce. Ideologický prístup bol postupne nahradený pragmatickým vnímaním reality a vyústil do znovuoobnovenia diplomatických stykov v roku 1991. Tento trend pokračoval naprieč 90. rokmi a zásadným sa z tohto pohľadu zdá byť politické smerovanie iránskych prezidentov **Rafsandžáního** a **Chátámího**, ktorí v rámci iránskeho vnútropolitického spektra predstavovali zástancov reformnejších myšlienok, ktorých základom bolo kladenie dôrazu na dôležitosť medzinárodného dialógu. Spolupráca medzi Iránom a Saudskou Arábiou v politických, hospodárskych a spoločenských otázkach pokračovala aj začiatkom 21. storočia. Ďalším kľúčovým okamihom, ktorý znamenal postupnú zmenu kurzu vo vzájomných vzťahoch, predstavovala invázia Spojených štátov amerických do Iraku v roku 2003. Irán sa vďaka zosadeniu *sunnitskej* nadvlády **Saddáma Husajna** nad Irakom mohol v plnej miere sústrediť na podporu rozsiahlej *ší'itskej* komunity žijúcej na území tejto krajiny, čo oslabovalo pozíciu Saudskej Arábie v danom regióne. Pokračovanie v postupnom ochladzovaní vzťahov so sebou prinieslo aj

novovzniknuté problémy spojené s vládou iránskeho prezidenta **Mahmúda Ahmadinedžada** ako bol jadrový program či prepuknutie Arabskej jari. Návrat antagonizmu do iránsko-saudskoarabských vzťahov sa prejavil aj pri viacerých zástupných vojnách, ako napríklad v Sýrii či Jemene a vyvrcholil následným rozviazaním diplomatických stykov v roku 2016. S podporou ideologicky spriaznených skupín bojujúcich proti centrálnej vláde v krajinách ako sú Bahrajn, Jemen či Sýria, sa Irán dlhodobo pokúša preniesť myšlienky islamskej revolúcie do okolitých krajín a zároveň tak oslabiť pozíciu Saudskej Arábie ako potenciálnej líderskej mocnosti v moslimskom prostredí. Z výsledkov je zrejmé, že ideologický prístup k zahraničnej politike sa predovšetkým v prípade Iránu dlhodobo strieda s pragmatizmom súvisiacim s obnovovaním zahraničnopolitickej reputácie krajiny. Samotné znaky pragmatického prístupu v politikách oboch krajín vedú k odpovedi na **druhú výskumnú otázku** a teda, či je ideologický prístup jediným motívom kreovania zahraničnej politiky oboch krajín, alebo je v nej prítomný aj pragmatický prístup. Na základe zistení zároveň tvrdíme, že pragmatizmus ako taký je fenomén typický pre obe krajiny, ale predovšetkým pre samotný Irán. Presadzovanie vecných východísk a absencia vnášania ideologických motívov do politiky je znakom predovšetkým umierneného krídla iránskych politikov, ktorí sa v Iráne dokázali etablovať predovšetkým v 90. rokoch minulého storočia. Pragmatizmus bolo možné sledovať aj pri nadviazaní diplomatických stykov so Saudskou Arábiou začiatkom 90. rokov, či v roku 2023, alebo aj pri prijatí jadrovej dohody so západnými mocnosťami v roku 2015.

Posledná výskumná otázka sa venovala aktuálnemu vývoju vzájomných vzťahov. V súčasnom období je možné sledovať nárast politiky smerujúcej k stabilizácii vzájomných vzťahov a to na rôznych úrovniach spolupráce. Predchádzala tomu čínska iniciatíva smerujúca k znovuoobnoveniu diplomatických vzťahov medzi Iránom a Saudskou Arábiou. Aj vzhľadom na predošlé historické skúsenosti je toto súčasné politické prímierie možné označiť za dočasné. Dôležitú úlohu v ďalšom vývoji môže zohrať aj zvyšujúce sa napätie medzi Izraelom a skupinami operujúcimi z územia susedných krajín ako je Iránu spriaznené hnutie Hizballáh pôsobiace na území Libanonu, či zvyšky teroristického hnutia Hamas pôsobiaceho na vojnu zasiahnutom území pásma Gazy. Z hľadiska prístupov iránskych a saudských predstaviteľov k tejto otázke je možné sledovať prienik v kritickom postoji k vojenským akciám, ktoré sú zo strany Izraela vykonávané v pásme Gazy. Zároveň je však možné sledovať rozdielnosť v spôsobe odvetných akcií. Kým Saudská Arábia presadzuje skôr diplomatické nástroje, iránska odpoveď sa zdá byť omnoho radikálnejšia. Priama

podpora hnutia Hizballáh, či raketové útoky na samotný Izrael z iránskeho územia len prehlbujú vzájomný antagonizmus medzi Iránom a Izraelom a naďalej znemožňujú otvorený dialóg na diplomatickej úrovni. Aj navzdory závažnosti tohto silnejúceho konfliktu je zrejmé, že nebude mať významný dopad na vývoj iránsko-saudských vzťahov. Otázkou však ostáva k akému ich ďalšiemu vývoju by došlo v prípade, ak by sa Irán dostal do otvorenej vojenskej konfrontácie s Izraelom. Pozícia Saudskej Arábie by v tomto prípade bola viac než kľúčová.

Z historických skúseností je zrejmé, že pragmatický prístup môže byť v ktoromkoľvek okamihu nahradený politikou ideologického charakteru. Spúšťač v tomto prípade môže predstavovať predovšetkým otázka náboženského charakteru a ohrozenia fundamentálnych hodnôt, ktoré jedna či druhá strana v rámci svojho ideologického prúdu zastáva. Na základe minulých skúseností je zrejmé, že príčinou konfliktov, ktoré vyústili do iránsko-saudskoarabských kríz, bola predovšetkým otázka ideologickej povahy. Na základe výsledkov je tak zrejmé, že aj keď sa konštruktívny prístup v rôznych časových intervaloch vracia medzi politické nástroje predstaviteľov oboch krajín, je to stále otázka ideológie, ktorá utvárala, utvára a naďalej bude formovať vzťah medzi Iránskou islamskou republikou a Saudskoarabským kráľovstvom.

Literatúra:

- ABUELGHANAM, D. - TAHBOUB, N. 2018. Mixed Messages: Iran versus Saudi Arabia and GCC. In *Contemporary Review of the Middle East*, roč. 5, 2018, č. 4, s. 1 - 22. <https://doi.org/10.1177/2347798918795937>
- AMIRI, R. E. - SAMSU, K. H. B. K. - FEREIDOUNI H. G. 2011. The Hajj and Iran's foreign policy towards Saudi Arabia. In *Journal of Asian and African Studies*, roč. 46, 2011, č. 6, s. 678 - 690. <https://doi.org/10.1177/0021909611417546>
- AL-BADI, A. 2017. Saudi-Iranian Relations: A Troubled Trajectory. In BAHGAT, G., ANOUSHIRAVAN, E., QUILLIAM, N., *Security and Bilateral Issues between Iran and its Arab Neighbours*. Cham: Palgrave Macmillan, 2017. ISBN 978-3-319-43289-2. s. 189 - 209. https://doi.org/10.1007/978-3-319-43289-2_9
- AL DOSARI, N. R. 2015. Foreign Policy from Khatami to Ahmadinejad There is One Foreign Policy in Iran, which is Khamenei's Foreign Policy. In *World Journal of Social Science Research*, roč. 2, 2015, č. 1., s. 47 - 72. ISSN 2332-5534. <https://doi.org/10.22158/wjssr.v2n1p47>
- APRILLIA, A. - PRASODJO, H. 2023. Analysis of Iran's Reasons for Normalizing Diplomatic Relations with Saudi Arabia in 2023. In *Indonesian Journal of*

- Interdisciplinary Islamic Studies, roč. 6, 2023, č. 1, s. 55 - 70. ISSN: 2615-5184. <https://doi.org/10.20885/ijis.vol6.iss1.art3>
- BAZOOBANDI, S. 2020. Iran Nuclear Programme, a Brief History. In BAZOOBANDI, S. The New Regional Order in the Middle East. Cham: Palgrave Macmillan, 2020. ISBN 978-3-030-27885-4. s. 69 - 91. https://doi.org/10.1007/978-3-030-27885-4_4
- DANČO, J. 2022. Dichotómia v iránskom vnútropolitickom systéme: konzervatívne vs. reformné krídlo: Dichotomy in the Iranian Internal Policy System: Conservatives vs. Reform Movement. In Ekonomické, politické a právne otázky medzinárodných vzťahov 2022: zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie konanej 3. a 4. júna 2022. Bratislava: Vydavateľstvo EKONÓM, 2022, s. 80 - 84. ISBN 978-80-225-4958-5. ISSN 2585-9404.
- DANČO, J. 2023. Export of the Iranian Islamic Revolution in the Context of the Yemeni Crisis. In Ekonomické, politické a právne otázky medzinárodných vzťahov 2023: zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie konanej 2. a 3. júna 2023. Bratislava: Vydavateľstvo EKONÓM, 2023, s. 37 - 43. ISBN 978-80-225-5068-5. ISSN 2585-9404
- ELYASSI, H. 2018. Survival of OPEC and Saudi-Iran Relations-A Historical Overview. In Contemporary Review of the Middle East, roč. 5, 2018, č. 2, c. 1 - 19. <https://doi.org/10.1177/2347798918762199>
- HOUGHTON, B. 2022. China's Balancing Strategy Between Saudi Arabia and Iran: The View from Riyadh. In Asian Affairs, roč. 53, 2022, č. 1, s. 124 - 144. <https://doi.org/10.1080/03068374.2022.2029065>
- HUWAIDIN, M. B. 2015. The Security Dilemma in Saudi-Iranian Relations. In Review of History and Political Science, roč. 3, 2015, č. 2, s. 69 - 79. ISSN 2333-5726. <https://doi.org/10.15640/rhps.v3n2a8>
- INTERNATIONAL CRISIS GROUP. 2023. The Impact of the Saudi-Iranian Rapprochement on Middle East Conflicts. In International Crisis Group, 19. apríl 2023, [online] dostupné na: <https://www.crisisgroup.org/middle-east-north-africa/gulf-and-arabian-peninsula/iran-saudi-arabia/impact-saudi-iranian>
- KAPANADZE, M. 2021. Bahrain and Iran - Saudi Arabia Controversy. In Journal of Iran and Central Eurasia Studies, roč. 4, 2021, č. 1, s. 23 - 31.
- KEYNOUSH, B. 2016. Saudi Arabia and Iran : friends or foes? New York, NY: Palgrave Macmillan, 2016. 277 s. ISBN 978-1-137-58939-2.
- MABON, S. 2023. The struggle for supremacy in the Middle East : Saudi Arabia and Iran. New York, NY : Cambridge University Press, 2023. 299 s. ISBN 9781108603690. <https://doi.org/10.1017/9781108603690>

- MOHAMMAD, T. 2023. Iranian-Saudi Rivalry Since 1979: In the Words of Kings and Clerics. London: I. B. Tauris, 2023. 466 s. ISBN 978-0-7556-3474-3. <https://doi.org/10.5040/9780755634750>
- NEIL, P. 2011. The GCC: Gulf state integration or leadership cooperation?
- NONNEMAN, G. 2004. The Gulf States and the Iran-Iraq War: Pattern Shifts and Continuities. In G. POTTER, L. G., SICK, G. G. Iran, Iraq, and the Legacies of War. New York: Palgrave Macmillan, 2004, ISBN 978-1-4039-8042-7. s. 167 - 192. https://doi.org/10.1057/9781403980427_9
- NURUZZAMAN, M. 2012. Conflicts between Iran and the Gulf Arab States: an economic evaluation. In Strategic Analysis, roč. 36, 2012, č. 4, s. 542 - 553. <https://doi.org/10.1080/09700161.2012.689512>
- OKRUHLIK, G. 2003. Saudi Arabian-Iranian Relations: External Rapprochement and Internal Consolidation. In Middle East Policy, roč. 10, 2003, č. 2, s. 113 - 125. <https://doi.org/10.1111/1475-4967.00110>
- PASHA, M. I. - AQEEL, M. - FURQAN, K. M. Y. 2021. Iran-Saudi Rivalry and Its Implications on Geopolitics of Persian Gulf. In PalArch's Journal of Archaeology of Egypt/Egyptology, roč. 18, 2021, č. 7, s. 493 - 503.
- RAKIPOĞLU, M. 2017. Revisiting the saudi position during the Iran-Iraq war through the lens of balance of threat theory. In Ortadoğu Etütleri, roč. 9, 2017, č. 1, s. 118 - 134.
- SAMSU, K. H. K. 2011. Security Cooperation of Iran and Saudi Arabia. In International Journal of Business and Social Science, roč. 2, 2011, č. 16, s. 246 - 252.
- TZEMPRIN, A. - JOZIĆ, J. - LAMBARÉ, H. 2015. The Middle East Cold War: Iran-Saudi Arabia and the Way Ahead. In Croatian Political Science Review, roč. 52, 2015, č. 4 - 5, s. 187 - 202.